

אוניברסיטת בר אילן

הסתגלותן של נשים חרדיות לחיים האינטימיים אחר החתונה

ליאורה בוקסנבוים

עבודה זו מוגשת כחלק מהדרישות לשם קבלת תואר מוסמך

בבית ספר לחינוך, אוניברסיטת בר אילן.

תקציר

מעט מאד נכתב בספרות ובמחקר אודות הסתגלותן של נשים חרדיות למיניות לאחר החתונה וחלק הארי מן המחקרים שדנים בנושא, מתמקדים בתכניות לחינוך לחיי המשפחה בציבור הדתי ובספרות הדרכה.

המחקר הנוכחי משמיע לראשונה את קולן של הנשים החרדיות בנושא מיניות וגוף. המחקר בודק כיצד נשים חרדיות מסתגלות למיניות לאחר חתונתן, וכן, כיצד התהליך החינוכי שעברו בבית הספר ובהדרכת כלות טרם החתונה מכשיר אותן להסתגלות למצב החדש לאחר החתונה.

ככל הנראה שמחמת החינוך לצניעות ובעטיין של דרישות הלכות טהרת המשפחה לא נמצא מחקר המשמיע את קולן של הנשים החרדיות בנושא מיניות לאחר החתונה. כמו כן, קיים מספר דל מאוד של מחקרים הדנים בנושא ההתנסות המינית הראשונה בחברה הדתית ובעיקר בחברה החרדית.

סקירת הספרות בעבודה זו מעלה את תפיסת החוויה המינית אצל נשים ככלל ואצל נשים חרדיות בפרט, תוך בחינת הקשר בין החוויה המינית לאיכות חיי הנישואין, לקשר הזוגי ולבריאות הנפשית של בני הזוג. כמו כן, נבחנת תפיסת המיניות על פי היהדות, חוקי טהרת המשפחה, החינוך החרדי כהכנה לחיים זוגיים, אפשרויות ההדרכה בקרב בני נוער חרדיים ותפקיד הדרכת כלות כהכנה דתית מעשית.

מטרת המחקר הנוכחי היא להביא את הקולות, החוויות, הקשיים והדילמות של נשים חרדיות ולנסות לבדוק החוויה של נשים חרדיות סביב מיניות לאור החינוך שעליו גדלו. מתוך מטרה זו נגזרו שתי שאלות מחקר מרכזיות: כיצד מסתגלות נשים מהמגזר החרדי למיניות לאחר החתונה? וכיצד התהליך החינוכי שעברו נשים מהמגזר החרדי בבית הספר, בהדרכת כלות ובייעוץ מקצועי הכשיר אותן להסתגלות לאינטימיות הזוגית המינית לאחר החתונה?

התמות המרכזיות אשר עלו במהלך ביצוע הראיונות וניתוחם התייחסו לגורמים השונים המשפיעים על הסתגלות הנשים, כגון קשר זוגי וקשר עם המשפחה, השפעת ההשקפה הדתית, השפעת המישור האינטלקטואלי, השפעת המישור החינוכי והשפעת הדת. בין הממצאים המרכזיים שנמצאו, עלה כי יכולת האישה לשתף ולשאול בנושא (בייחוד עם האם) הוא משמעותי ביותר להפחתת הפחדים, התייחסות חיובית של הבעל הכוללת שיתוף פעולה עם האישה ולמידה

זוגית מתמדת גם היא נמצאה כחיובית. אולם לצד מאפיינים אישיים אלו, נמצא כי קיימים לא מעט מאפיינים "חיצוניים" כגון לימוד במוסדות חינוך מסוימים וסגורים יחסית, השקפה נותנת משמעות יתרה לנושא הפרישות בין בני הזוג ובכלל, חוסר הבנה בסיסית של הצורך בחקירת הנושא בין בני הזוג כתוצאה מחוסר ידע כללי הקשור לסגנון החברה. חשוב לציין כי אכן קיימים בסקירת הספרות ממצאים שהצביעו על חשיבות התפיסות החברתיות-מגדריות על ההתייחסות למיניות מצד האישה (Davidson, & Moore, 1994). כמו כן, סקירת הספרות אישרה שתפיסת המיניות אצל האישה מושפעת ממרכיבים רבים שאינם דווקא קושרים לחוויה המינית עצמה (Hurlbert, Apt & Rabeahl, 1993).

מבחינת הממצאים העיקריים והמסקנות, משתנה חשוב שנמצא בממצאים למחקר הוא מקומם של ההדרכה, הייעוץ והידע המוקדם על החיים האינטימיים לאחר החתונה – במיוחד עולה מקומה של האם כמשפיעה על אופן הסתגלות הנערה הצעירה לחיי נישואיה בכלל, וחיי אישות בפרט.

בנוסף, ממצאי המחקר מעלים כי קונפליקט הקשר אם-בת נושא פנים מורכבות בעידן המודרני, כמו כן עלתה ההתרשמות כי קיים מחסום המקיף את השיח בין הנערה לאמה בנושא האינטימיות בחיי הנישואין.

נשים רבות מתארות תחושת בדידות בחוסר יכולת לשתף בנושא זה, שלה יש השפעה ישירה על איכות התקשורת עם בן הזוג. הסיבה להיעדר התקשורת נובעת מנורמות הצניעות של התרבות היהודית בכלל והחרדית בפרט. הקונפליקט המורכב ביחסי אם-בת מקבל אפוא דו-כיווניות בראי המסורת היהדות. ובאופן זה, ראוי לבדוק את כלל המשתנים המשפיעים על משמעות החוויה המינית של האישה הצעירה.

הקושי בחיים האינטימיים שנמצא הוא תוצאה של הקושי הרגשי של הנשואה הטריה עצמה, וכן של נתונים אישיים כמו: תכונות, היסטוריה אישית ונתוני חיים, להם יש השפעה רבה על משמעות ואיכות החוויה האינטימית בין בני הזוג חוויה שלילית או חוויה חיובית. מרואיינות בעלות דימוי עצמי בטוח, ודפוסי התנהגות משוחררים יותר הכוללים החצנת רגשות, סבורות כי הן מקבלות מה שמתאים להן. מעבר לכך, גיל הנישואין המוקדם גם הוא משמש קושי רגשי עמו נאלצות הנשים להתמודד, הן מבחינת התחושה של החמצת הילדות, והן מבחינת חווית עיבוד החיים האינטימיים המורכבים.

המחקר מצביע על קיומו של קשר מכריע בין עיבוד חווית קיום יחסי המין אצל האישה הצעירה, איכות התפיסה העצמית המינית שלה, ואיכות חווית קיום יחסי המין הראשוניים שלה.

איכות שלילית של קיום יחסי מין ראשוניים, תפיסה עצמית שלילית ותפיסה שלילית של בן הזוג נמצאו בהיבט שלילי לחוויית קיום יחסי המין העכשוויים ובתפיסה העצמית השלילית של האישה הצעירה.

מעבר לאמור, התפיסה כי חיי אישות זו מצוה היוצרת קשר ומעידה על חיבור בין הנשמות, מרגיעה ומאפשרת את החיבור, תופסת את החוויה כמהנה וכמענגת, אך עם זאת רואה בקדושה ממד רוחני שנותן טעם למעשים. תחושת החיבור המרגיעה נעדרת, בעיקר כאשר מרגישים שיש כאן מעשה נסתר שסבורים כי אינו צנוע.

היבט נוסף שעולה מהממצאים הוא היחס להרחקות, כלומר להלכות המחייבות את בני הזוג לפרוש זה מזו מרגע קבלת המחזור ועד לאחר הטבילה במקווה. לדעת מרואיינות שונות ההרחקות מביאות את התשוקה ותורמות לחוויה האינטימית.

יחד עם זאת, הקו המאחד בין המרואיינות הוא הרצון להגיע לקשר גופני עמוק, המגיע מקשר פנימי של איחוד הנשמות. זהו הד לתפיסה החינוכית הרואה בחיי הנישואין ערך מקודש ובמצוות עונה את אחת החובות העיקריות שהבעל מתחייב בהן כלפי אשתו בכתובה. תפיסה זו במלואה איננה מועתקת להדרכה לחיי משפחה.

במחקר עלה הקושי של בני זוג שמנסים, שוב ושוב, להיכנס להריון ומשאלתם אינה מתמלאת. הללו הרואים במיניות אמצעי בלבד, עשויים להגיע למצב קשה של תסכול המועצם בהרבה מתסכולו של זוג הרואה במיניות ערך מקודש בפני עצמו.

כמו כן עלה המשקל המכריע של חוסר הידע האפקטיבי אצל הנשים הדתיות בהתנסותן המינית הראשונה, והשלכותיו של חוסר ידע זה. הנשים דיווחו על חוסר היכרות עם גופן וחוסר ידיעה ממה ייהנו או לא ייהנו. כן ציינו שהידע שאליו הן נחשפות בנושאים שקשורים למיניות מוצע להן, בדרך כלל, בשלב מוקדם כשהן עדיין לא בשלות לקלוט ולהבין את משמעותו.

אחרות ציינו שהידע וההדרכה המוצעים להן זמן קצר לפני הנישואים אינם עונים על צרכיהן. לדעת המרואיינות ההדרכה צריכה להתייחס לאספקטים הרגשיים-פסיכולוגיים של התהליך, אשר היעדרם בלט מאוד בתהליך ההכנה של המרואיינות, ובו הן תולות את מוקד הקושי ההסתגלותי שלהן. הטענה העיקרית הייתה על הדרכה טכנית (בעיקר הלכתית) כשאיכות ההדרכה הנדרשת, היא כזאת שמאפשרת לשאול ולדבר ולהפחית את החשש ולא להעצים אותו.

הקושי של נשים חרדיות להסתגל למיניות לאחר חתונתן שנמצא אינו תוצר ישיר של ההשקפה היהודית אלא של הקושי בחשיפת הגבול העדין בין הנחיה ברורה, מפורטת וחד-משמעית לבין עדינות השיח הנדרש בתחום זה. ככל שיוגדרו הפרמטרים לשרטוט הגבול הזה חד-

משמעית כך יקל על מדריכות הכלות, המתאימות לתפקיד מבחינת אישיותן – לבנות את ההנחיה המוצלחת ביותר, ולהקל על חבלי ההסתגלות של הנשואה הטרייה בבניית ביתה.

עם זאת, המרכיב הדתי המשמעותי היוצר השלכה ישירה על תפיסת החוויה המינית הוא תפיסת תפקיד הנישואין וכנגזרת מכך החיים האינטימיים. ככל שבני הזוג בשנה הראשונה לנישואים חוו את הקשר המיני כקדוש או מקודש בעיני האלוקים, והאמינו שהיחידה הזוגית כוללת בתוכה את נוכחותו של האלוקים ואהבתו, הם שימרו את הסיפוק מחיי המין ואת תדירותם וכעבור כשנה דיווחו על יותר אינטימיות וסיפוק מהקשר.

מהמחקר עלתה התפיסה כי חיי אישות זו מצוה היוצרת קשר ומעידה על חיבור בין הנשמות. תפיסה זו היא מרגיעה ומאפשרת את החיבור, תופסת את החוויה כמהנה וכמענגת, אך עם זאת רואה בקדושה ממד רוחני שנותן טעם למעשים. המרואיינות תופסות את חיי הנישואין כדבר קדוש ונשגב; תפיסה שקיבלו על החיים כמלאי תכלית, נוסף על המבט החומרי, הגשמי הגופני. כך, אף כי הן ממוקדות בתשובותיהן בחוויה הגופנית הן תופסות את הגילוי של הגוף כמצווה וההרגל שלהן לחיות על פי ערכים ועל פי החינוך שקיבלו מקל עליהן את התהליך.

הנכונות המעשית לפניה לייעוץ או לטיפול עדיין די בחיתוליה בגלל רגש הבושה הטבעי של נשים להודות בקשייהן בתחום רגיש זה. עם זאת, מבחינה עקרונית ניכרת מודעות גבוהה לצורך ואפשרויות מילויו. אך המחקר הנוכחי שולל ממצאים אחרים לפיהם החברה החרדית אינה רואה הבדל בין מטפל חרדי ללא חרדי. מרואיינות שאזרו אומץ לפנות לטיפול ציינו את הסתייגותן ממטפל שאינו מהמגזר, ואינו מודע לצרכים, לרגישויות, ולעולם הרגשי הקשור בקשר הדוק להשקפה היהודית.